

## **Földrajzi jogtudomány avagy a földrajz és a jog kapcsolata**

KONDOR ATTILA CSABA<sup>1</sup>

### **Abstract**

#### **Geographical right-science- alias the relationship between geography and law**

The relationship between the law and the geographical space has already been discovered in Germany before the World War II. The classical political geography substantiated „Geojurisprudenz” („geographical right-science”), and the first advocate of the Geojurisprudenz was Manfred LANGHANS-RATZEBURG, who wrote a paper in this topic in 1928. M. LANGHANS-RATZEBURG established the system of „geographical right-science”, but he could not break away from the classical geopolitics.

The „geographical right-science” was spread after World War II in Great-Britain, USA and Canada. The geographers have turned increasingly to the current problems, so they must deal with the governance and the modern law, too. In our days the „geographical right-science” has numerous representatives and researchers in North-America (e. g. David DELANEY, Nicholas K. BLOMLEY). Their results are applied in legislation and in economic decision-making procedures.

The legal norms determine not only our life but they also shape spatial structures. The political decision-makers must take this into consideration. All sectors of the law have spatial references, therefore the law-makers must identify the spatial problems creating effective legal-norms, and conversely: the geographers must help the decision-makers with exact field studies. Geography must not only answer the spatial problems, it is to offer solutions for the law-makers.

### **Bevezetés**

A földrajz és a jog kapcsolatának vizsgálata nem újkeletű, az első munkák ebben a témakörben már a 20. sz. elején megjelentek (LANGHANS-RATZEBURG, M. 1928, 1932; REICHARD, H. 1930; KÄSTNER, A. 1931). A földrajzi gondolkodás fejlődésével párhuzamosan a tér és az állam összefüggései fokozatosan a modern földrajztudomány vizsgálódási körébe kerültek. Bár az ókortól kezdve a 19. sz.-ig is számos neves szerző (pl. STRABÓN, MONTESQUIEU, KANT) foglalkoztak az államok földrajzi mibenlétével, az igazi áttörést Karl RITTER és Friedrich RATZEL munkái jelentették a földrajzi alapokon nyugvó államelmélet irányába.

---

<sup>1</sup> Fiala kutató, MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, 1112 Budapest, Budaörsi út 45.

A földrajztudományon belül először a politikai földrajz kezdett a nemzetközi közjoggal, alkotmányjoggal, kriminológiával, választási joggal, közigazgatási joggal stb. érintőlegesen foglalkozni. Azonban a politikai földrajz és az abból kifejlődött közigazgatási földrajz sem jutott el addig, hogy igazi interdiszciplináris tudománygá nője ki magát, pontosabban szólva, hogy ne csak a jogtudomány egy szegmensével, hanem voltaképpen az egész jogrendszerrel, mint egy rendkívül fontos térszervező faktorral foglalkozzék, s ezzel komplex válaszokat keressen a gazdasági-társadalmi térszerkezet változásaira. Ez a feladat egy jeles német geográfusra és jogászra, M. LANGHANS-RATZEBURGRA hárult, aki 1928-ban lefektette a „*Geojurisprudenz*” (földrajzi jogtudomány) tudományelméleti alapjait „*A földrajzi jogtudomány fogalma és feladatai*” című folyóiratcikkében (LANGHANS-RATZEBURG, M. 1928). LANGHANS-RATZEBURG munkái később még világosabbá tették a politikai földrajz, a geopolitika és a földrajzi jogtudomány elkülönülését; bár cikkei és alapvetően a földrajzi jogtudomány kimunkálása jelentős hatással voltak az akkori német geográfiára, tömeges követői nem akadtak, vélhetően a tudományterület elméleti nehézségei miatt.

LANGHANS-RATZEBURG munkássága után a jog és a földrajz kapcsolatának vizsgálata angol-szász nyelvterületre tevődött át. Nagy-Britanniában és az USA-ban, majd Kanadában a második világháború után jelent meg, eleinte csak szórványosan és érintőlegesen, majd az 1980-as évek végétől, a 90-es évek elejétől egyre átfogóbb publikációk születtek a témában (BLOMLEY, N. 1994, PLATT, R.H. 1996). Először csak egy-két, elsősorban a természet-, és környezetvédelem földrajzi és jogi kapcsolódásaival, a világtengerek politikai és nemzetközi jogi kérdéseivel foglalkozó munka látott napvilágot (QUOC DINH, N. et al. 2001), majd a kutatások a 80-as évektől egyre inkább rendszerbe szerveződnek, és az évezred végén, ill. az új évezred küszöbén a földrajz és a jog kapcsolata tárgyában összefoglaló munkák is megjelennek. Ezek közül az egyik legfontosabb a Carolyn HARRISON és Jane HOLDER által szerkesztett, *A földrajz és jog* c., 2003-ban megjelent tanulmánykötet, amely szisztematikusan összefoglalja a földrajz és jog kapcsolatát, egyúttal további kutatási irányokat, lehetőségeket villant fel (HOLDER, J.–HARRISON, C. 2003).

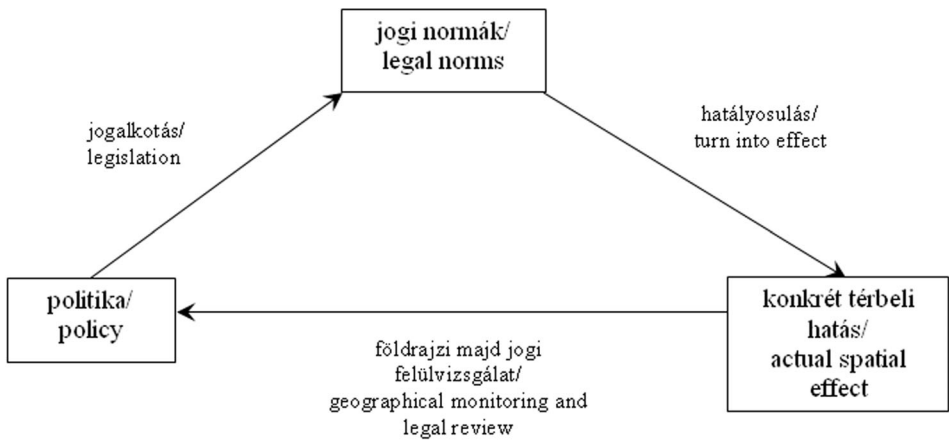
## A földrajzi jogtudomány helye a tudományok rendszerében

Alapvető és elsődleges megállapításunk az, hogy a földrajz és a jog kapcsolatát vizsgáló munkák két részre oszthatóak, és ez a kétosztatóság a magyar és külföldi nevezéktanban is megjelenik. Az egyik csoportba az úgynevezett „*jogföldrajzi*” munkák sorolhatók. A *jogföldrajz* a jognak a földrajza, tehát a világ nagy jogrendszereinek (így az európai kontinentális jog, angolszász jog (*common law*), szocialista jog, iszlám jog, kínai jog, hindu jog, japán jog, amerikai, afrikai és ázsiai-óceániai törzsi jogok) térbeli elterjedésével, az egyes jogrendszerek határaival foglalkozik (német neve *Rechtsgeographie*, angol neve *geography of law*). A jogföldrajz kétségtelenül a földrajzhoz tartozik, annak egyik ágát jelenti. Első kutatói azonban érdekes módon nem geográfusok, hanem jogászok, ill. politikai földrajzozók voltak, és ma is inkább jogászok művelik. A jogföldrajz kutatási eredményeit a jogi kultúrák összehasonlító vizsgálata során használják szélesebb körben (VARGA Cs. 1998).

Némileg más a helyzet a másik csoporttal, a „*földrajzi jogtudománnyal*”: németül *Geojurisprudenz*, angolul inkább *legal geography*-nak nevezik, bár a két meghatározás (érezhetően) nem teljesen fedi le egymást. Ezt a tudományágat megalapozója, LANGHANS-RATZEBURG, M. a jogtudományokhoz tartozónak vélte, mondván az

a jogszabályokat, jogi jelenségeket földrajzi szemüvegen át vizsgálja, de mégis alapvetően a „joggal dolgozik”. Ennek azonban ellentmond az, hogy a földrajzi jogtudomány nem a jogrend(szer) része, nincsen saját normarendszere, és nem is a jognak a történeti, vagy államelméleti kutatási irányához tartozik (amelyek amúgy is a történelemtudomány, ill. a filozófia felé mutatnak rokonságot).

A földrajzi jogtudomány fogalmát éppen annak tudományrendszertani bizonytalansága miatt kerülnek is a modern kori angol és amerikai szerzők, és elnagyoltabban csak földrajz és jog kapcsolatáról beszélnek. Tény az, hogy itt jóval többről van szó, mint két tudományterület közötti egyszerű kapcsolat, ill. kapcsolódási pontok vizsgálatáról, amit persze az idézett szerzők (HOLDER, J., HARRISON, C., BLOMLEY, N., DELANEY, D.) sem tagadnak. *A földrajzi jogtudomány ilyen szemszögből egy eljárás, ami az egyes jogágakat és így a jogtudomány egészét földrajzi szemüvegen át vizsgálja, az anyagi jog szabályainak a természet- és társadalomföldrajzi teret alakító hatását veszi górcső alá.* A földrajzi jogtudomány tehát az anyagi jogi normából indul ki, a jogi norma földrajzi térszerkezetre kifejtett hatását vizsgálja. *Ilyen szemszögből a földrajzi jogtudomány, mint eljárás a jog-politika-földrajz trichotómiájában a jog felől indul, majd a jogszabály területi hatásai alapján jut el újabb politikai-jogalkotási kérdésekig (1. ábra).* Konkrét, világos példával megvilágítva: legyen adott egy jogszabály, pl. a hátrányos helyzetű településeken élők foglalkoztatását elősegítő norma. A norma a hatályba lépése után (persze csak optimális esetben) pozitív hatással lesz a foglalkoztatottsági, munkanélküliségi mutatókra, átalakítja a foglalkoztatottság, ill. a munkanélküliség térbeli jellemzőit. A politika és a jogalkotó feladata lesz az, hogy ezeket a területi-települési hatásokat elemezze. Ha a jogszabály, hatálybalépése után nem, vagy nem megfelelően valósította meg a kitűzött célt (adott esetben a munka-



1. ábra. A földrajzi jogtudomány mint eljárás. Forrás: saját szerkesztés

Geographical right-science as a process

nélküliség csökkentését, ill. ezzel párhuzamosan a foglalkoztatottság növekedését), akkor a normát a kitűzött társadalmi-gazdasági célok megvalósulása érdekében meg kell változtatni. A földrajzi jogtudománynak, ami „látja” a térbeli problémát, elő kell segítenie a probléma megfelelő jogszabályi eszközzel történő kezelését.

A politika, a jog és a földrajz között alapvető, *sui generis* kapcsolat van: kisebb részben a természeti, nagyobb részben a társadalmi-gazdasági tér politikai és közvetlenül jogi hatásra alakítódik, formálódik, és természetesen a földrajzi tér, annak átalakulása is (jó esetben) alapvetően meghatározza („determinálja”) a politikát és a jogszabályalkotást. A jogrendszernek válaszolnia kell az alapvető térbeli problémákra, ill. a térbeli problémák léte sarkallhatja a politikát megfelelő jogalkotásra; e három terület együttműködése a társadalom optimális működésének egyik alapfeltétele. Ahogy BOESCH, M. svájci geográfusra hivatkozva BERÉNYI István a magyar földrajzkutatás jövőjéről szóló munkájában frappánsan megfogalmazza: „nem elegendő a jelenségek, konfliktusok térbeli elterjedésének leírása és okainak elemzése, szükségessé válik a *normatív* és operatív szemlélet kialakítása, ill. erősítése, amelytől elvárható, hogy a földrajz alkalmassá váljék a térszerkezet átalakítási alternatíváinak kidolgozására is” (BERÉNYI I. 1992).

A földrajzi jogtudománnyal szemben a politikai földrajz és a jogföldrajz statikus, merev, a politikai és jogföldrajzi tér statikáját vizsgálja, a földrajzi tér dinamikájáig és ennek átalakításáig módszerének jellegéből adódóan nem tud eljutni. Hasonló a viszony pl. a gazdaságföldrajz és a földrajzi gazdaságtan között is.

A második világháború előtti időszak a német politikai földrajz és geopolitika virágkora. A ratzeli életműnek számos követője akadt, köztük talán a legismertebb és legagilisabb tudós, a *Zeitschrift für Geopolitik* című folyóirat szerkesztője, a müncheni Karl HAUSHOFER volt. Az ő nevével fémjelzett geopolitikai iskolához tartozott a már említett LANGHANS-RATZEBURG, M., aki 1928-ban publikálta a „*Geojurisprudenz*” alapvető téziseit. A „*Geojurisprudenz*” atyja jogi és földrajzi végzettséggel rendelkezett és egyben a nemzetközi alkotmányjog, államtan jeles képviselője is volt. Munkássága összehasonlító alkotmányjogi kutatásokkal indult, átfogó tanulmányt írt a Föld országainak alkotmányairól, de emellett vizsgálta a külföldön élő német kisebbségek, különösen a Volga-menti német népcsoport jogi helyzetét is (LANGHANS-RATZEBURG, M. 1927, 1929).

LANGHANS-RATZEBURG tudományág-megalapozó munkájában a földrajzi jogtudományt a jog és a földrajz határán levőnek, de mégis a jogtudományhoz tartozónak tekintette, amely földrajzi-kartográfiai módszerekkel szemlélteti vagy magyarázza a jogi kutatási eredményeket. Mindemellett határozottan megkülönbözteti a földrajzi jogtudományt a jogföldrajztól. Röviden felvázolja a *földrajzi magánjog*, a *földrajzi büntetőjog*, a *földrajzi kereskedelmi jog*, a *földrajzi eljárásjog* és a *földrajzi jogtörténet* fogalmait. Ugyanakkor az rögtön szembetűnő, hogy ezeket a részterületeket a szerző (szándéka ellenére) inkább jogföldrajzi szempontból közelíti meg, az egyes jogágak földrajzi szempontú tárgyalása jórészt kimerül a kartografikus ábrázolási lehetőségek felvázolásában.

A földrajzi alkotmányjog, ill. a földrajzi „államjog” (pontosabban inkább földrajzi nemzetközi közjog) területeit részletesen tárgyalja a szerző, ebben vélhetőleg szerepe van annak is, hogy ez a két ág mutatja a legszorosabb kapcsolatot az akkoriban az érdeklődés középpontjában álló politikai földrajzzal. LANGHANS-RATZEBURG leírja, hogy az állam nemzetközi közjogi fogalmának három eleméből (terület-népesség-főhatalom) kettőt, az államterületet és az állam népességét a jog mellett elsősorban a földrajz vizsgálja. Ezért a közjogi értelemben vett állam fogalmának kutatásakor nagyban lehet támaszkodni a földrajzi jogtudományra. Ugyanakkor e területek kutatásához is elsősorban csak a kartografikus ábrázolásmódot hozza fel példának, ami ismét a jogföldrajzzal, és nem a földrajzi jogtudománnyal rokonítja az idézett értekezést. Az államok alkotmányok szerinti osztályozása mellett az idézett munkában megjelenik a gyarmati kérdés, a választási jog földrajza, valamint a nemzetközi szerződések földrajzi-jogi problematikája is. Megállapítása szerint a földrajzi alkotmányjog és nemzetközi közjog a geopolitika fő megismerési forrása.

LANGHANS-RATZEBURG munkája széleskörű visszhangot váltott ki. Több német geográfus egyetemi disszertációjában tárgyal földrajzi jogtudományhoz tartozó kérdéseket: a német városok példáján kidolgozzák a „földrajzi városjogtörténetet”, módszerében és szemléletében a ratzeburgi irányvonalat követve (REICHARD, H. 1930), majd a *Geojurisprudenz* egészéről születik átfogó kritika (KÄSTNER, A. 1931). Ez utóbbi szerző véleménye szerint amennyiben létezik *Geojurisprudenz*, akkor ennek analógiájaként a társadalomhoz kapcsolódó földrajzi és jogi kutatásokat „*Ethnojurisprudenznek*” kellene nevezni. KÄSTNER itt azonban figyelmen kívül hagyja a földrajz szintetizáló mivoltát, azt, hogy a földrajz társadalmi kérdésekkel éppen úgy foglalkozik, mint politikai vagy éppen természetföldrajzi problémákkal.

Maga LANGHANS-RATZEBURG egy későbbi tanulmányában újra foglalkozik a *Geojurisprudenz*-cel, amelyet újra világosan elhatárol a geopolitikától (LANGHANS-RATZEBURG, M. 1932). A *Geojurisprudenz* tudományelméleti kérdésében is továbblép: visszavonja azon korábbi tézisért, amely szerint a kartografikus földrajzi módszerek alkalmazása újabb felfedezésekhez vezethet a jogtudomány számára. Immár a földrajzi jogtudományt az *általános államtan* egy módszerének tartja, amelynek segítségével a lakosság és a főhatalom mellett az államterület, mint az államfogalom harmadik eleme, jobban megismerhetővé válik.

A második világháború eseményei elsodorták, megszüntették a német politikai földrajzi iskolát, és a politikai földrajz súlypontja egyre inkább Nagy-Britanniába és az USA-ba helyeződött át. Eleinte a jog és a földrajz kapcsolatának vizsgálata inkább csak eseti jelleggel és csak érintőlegesen, bizonyos tudományterületeken (választási földrajz, környezetvédelem, tengerjog) (HAJDÚ Z. 1998), majd a 80-as évektől egyre nagyobb hangsúllyal jelentkezett (BLOMLEY, N. 1994). Az 1980-as évek felgyorsult kutatásaira alapozva az 1990-es években több, a tér és a jog viszonyát tárgyaló munka jelent meg az Egyesült Államokban, Kanadában és Nagy-Britanniában is. Az angolszász országokban a *legal geography* polgárjogot nyert, mint önálló tudományág. Arról azonban megoszlanak a vélemények, hogy a *legal geography* a jogtudomány-

ok, avagy a földrajztudományok körébe tartozik-e. Minden szerző kiemeli a tudomány-ág sajátos interdiszciplinaritását, valamint azt, hogy a *legal geography*-t a jelenkori szükség hozta létre: a modern kori társadalmi és térbeli folyamatok olyan sajátos szimbiózisba kerültek egymással, hogy megalapozott földrajzi és jogi ismeretek nélkül ezek a térbeli-társadalmi jelenségek nem alakíthatók, nem változtathatók (DELANEY, D. 1998). Ennek a szükségszerűségnek a felismerése vezetett el oda, hogy már az 50-es évektől, de különösen az 1970-es és 80-as években egyre több nemzetközi szerződés megkötésekor, ill. belső jogszabály meghozatalakor igen komoly földrajzi vizsgálatok, tanulmányok előzték meg a jogalkotó munkát. Különösen igaz ez a nemzetközi közjogon belül bizonyos *tengerjogi egyezményekre* (pl. az 1958-as genfi tengerjogi konferencia négy egyezménye bizonyos tengerrészek jogi helyzetéről, avagy a tengeri nagyhatalmak által 1982-ben megkötött Montego Bay-i Egyezmények a Föld felszínének nagyobbik hányadát kitevő tengerek, óceánok területét szabályozták újra), a *nemzetközi csatornák és folyók jogi státusának rendezésére* (pl. Panama-csatorna 1977, Duna 1948) *környezetvédelmi egyezményekre* (pl. Stockholm 1972) (QUOC DINH, N. et. al. 2001), és a belső jogban a környezetvédelemmel, természetvédelemmel kapcsolatos jogalkotásra.

Természetesen a területfejlesztés, gazdaságfejlesztés, környezetvédelem stb. alapvető jogi meghatározottságát felismerve másutt, így pl. Németországban és hazánkban is születtek olyan munkák, amelyek a földrajz és a jog kapcsolatára mutatnak rá, ill. utaltak. A jog, mint a gazdaságföldrajzi teret átalakító tényező jelenik meg geográfusok értekezéseiben (BATHELT, H. 1994), Eckart EHLERS pedig beilleszti a jogot, jogtudományt az ember és természet közé, mintegy az ember és környezetét meghatározó tényezőt (EHLERS, E. 2001). Hazánkban többek között BERÉNYI István említi azt, hogy a normaalkotóknak tekintettel kell lenniük a földrajzi alap kutatásokra (BERÉNYI I. 1992).

## A földrajzi jogtudomány gyakorlati alkalmazásai

Az 1980-as és 90-es évekre a gazdaság, a természeti-társadalmi jelenségek köre világszerte jogszabályokkal sűrűn át- meg átszőtté vált. A mai modern államokban az életviszonyok minden szintjét szabályozza a jog, amelynek szabályai a gazdaság mellett a földrajzi tér alapvető formálóivá léptek elő. A földrajzi alap kutatások azonban gyakran nem kellő hangsúllyal vizsgálják az anyagi jogszabályok földrajzi térszerkezetre gyakorolt hatásait, márpedig ezek igen sokszínűek. A jogrendszer szinte összes eleme közvetett vagy közvetlen módon befolyásolja a természeti környezet állapotát, hat a társadalmi és gazdasági térre. Némi leegyszerűsítéssel azt mondhatjuk, hogy a földrajzi tér változása a modern korban legnagyobb részét az adott jogszabályi keretektől függ. Bár a természeti tényezők széles halmazát a politika és az általa működtetett jogalkotás nem tudja és természetesen nem is akarja megváltoztatni, de a jog, elsősorban kikényszeríthetősége révén még olyan, látszólag az embertől független

tényezőket, mint az időjárás, a domborzat, a vizek mozgása, kiterjedése stb. is képes (lehet) módosítani. Ebből adódik az a megállapítás is, hogy a természet, a társadalom és a gazdaság térbeli átalakulásához, átalakításához, „kedvező, optimális” irányba történő formálásához a jogi eszközök minél szélesebb körű, és minél racionálisabb alkalmazása elengedhetetlen feltétel. Ha a földrajzi alap kutatások feladata a térbeli problémák feltárása, akkor a modern korban a földrajzi kutató nem elégedhet meg pusztán a probléma leírásával, hanem a megoldásra alkalmas (részben jogi) eszközök számbavételével megoldási lehetőségeket kell kidolgoznia. A gondolatsor természetesen fordítva is igaz, a jogalkotónak egyre szélesebb körben kell adaptálnia az alap kutatások eredményeit ahhoz, hogy a térbeli vetületű természeti, társadalmi és gazdasági feszültségek minél gördülékenyebben legyenek felszámolhatóak. A földrajzi alap kutatások és a jogalkotás, jogalkalmazás között (vagyis bizonyos értelemben a „van” és a „legyen” között) képezhet összekötő kapcsot a földrajzi jogtudomány.

A földrajztudományon belül egyre elterjedtebb az a holisztikus szemlélet, hogy minden mindennel összefügg, ill., hogy minden természeti folyamatnak, gazdasági, avagy társadalmi tevékenységnek megvan a maga térbeli vetülete. Nincs ez másképpen a jog esetében sem. Nem tagadhatjuk le azt, hogy pl. az alkotmány és az ez alapján született eljárási törvények által felépített bírósági hierarchia módosít(hat)ja az egyes településeknek a településrendszerben betöltött szerepét, avagy a polgári törvénykönyv által deklarált szerződési szabadság, esetleg éppen ennek hiánya jelentős hatással van a gazdasági térszerkezetre stb. Az *1. táblázat*ban a teljesség igénye nélkül jogágakat, szabályozási területeket és hozzájuk kapcsolódó jogi normákat, ill. ezen jogszabályok által kiváltott konkrét térbeli jelenségeket és néhány, ide kapcsolódó földrajzi diszciplínát foglaltunk össze:

A táblázatból kitűnik, hogy a térbeliség és a jog viszonya kölcsönös: gyakran a legtöbb esetben maga a térbeli probléma következménye a jogalkotás (pl. a környezet károsodása, vagy a munkanélküliség jelensége egyre cizelláltabb és területileg egyre differenciáltabb jogszabályalkotást indukál), de megfigyelhető, hogy ez a térbeli feszültség sokszor alapvetően jogi-politikai gyökerekre vezethető vissza (pl. a magyarországi munkanélküliség kialakulása a rendszerváltást kísérő jogi-politikai átalakulásra). A gond általában ott kezdődik, ha a jogalkotó a térben kevésbé differenciált, generális jogszabályokat alkot, mert e jogszabályok hatására a térbeli probléma általában nem megoldódik, hanem gyakran még inkább elmélyül. Jó elméleti példa lehet erre, hogy ha a vidéki önkormányzatok elmaradottságát a kormányzat úgy akarja megoldani, hogy az önállóság tiszteletben tartásának jelszavával nagyon kevés önkormányzati forrást von el és oszt újra, tehát a helyben képződött jövedelmeket helyben hagyja. Ez a gyakorlat térbeli nivellálódás helyett értelemszerűen a differenciálódást segíti elő. Ebben az esetben tehát valamilyen módon térbelileg differenciálni kell a jogi szabályozást, ekkor kaphatnak nagy szerepet a földrajzi alap kutatások.

A földrajzi kutatás és a jogalkotás természetesen létezhet egymástól elválasztva is, ekkor azonban a jogszabályok csak esetlegesen, véletlenszerűen eredményeznek kívánt térbeli folyamatokat. Gyakori tapasztalat, hogy a földrajzkutatók által feltárt

1. táblázat. Néhány jogág és földrajzi diszciplína kapcsolódási pontjai

Jogág	Legfontosabb jogi normák	Egyes térbeli jelenségek	Földrajzi diszciplína
nemzetközi közjog	nemzetközi szerződések	határok, gazdasági integrációk	állami földrajz, politikai földrajz (határok földrajza, integráció-földrajz)
alkotmányjog	alkotmány	különböző államformák, kormányformák; közgazdasági beosztás, választások	állami földrajz, politikai földrajz, közgazdasági földrajz
közgazdasági jog	alkotmány, közgazdasági szervezeti törvények	közgazdasági területi illetékesség	közgazdasági földrajz
polgári jog	polgári törvénykönyv	gazdasági fejlődés, kereskedelem	gazdaság földrajz
büntetőjog	büntető törvénykönyv	bűncselekmények számának alakulása	kriminálisztika (bűnczés-) földrajz
munka-, szociális és társadalombiztosítási jog	munka törvénykönyve, szociális és TB-törvények	térbeli foglalkoztatottság, munkanélküliség	gazdaság földrajz, társadalom földrajz
gazdasági jogok (adó jog, pénzügyi jog, csődjog)	gazdasági törvény, adótörvények, a pénzügyi szervezetrendszert szabályozó törvények	gazdasági fejlődés, egyenlőtlenségek alakulása	gazdaság földrajz, regionális földrajz
környezetjog	környezetvédelmi, természetvédelmi törvény	környezeti, természeti állapot, védett területek	környezet földrajz, természet földrajz
eljárás jogok	eljárás törvények	településhierarchia, területi illetékesség	közgazdasági földrajz

Forrás: saját szerkesztés



gyakorlati problémákkal homlokegyenest ellentétes jogi szabályozás születik, ill. a megalkotott jogszabályok hoznak létre nehezen kezelhető térbeli konfliktushelyzeteket. Mindezen feszültséggócok elkerülése végett kell(ene) a földrajzi kutatást a jogalkotással minél tökéletesebben összhangba hozni.

A „földrajzi jogtudomány” segítséget kell, hogy nyújtson a jogalkotónak ahhoz, hogy a természeti, társadalmi és gazdasági kérdésekben a földrajzi-térbeli problémákat nem gerjesztő, hanem éppen azokat kezelő szabályokat alkosson. A földrajzi jogtudomány gyakorlatias szemléletmódja egyben a földrajzkutatást orientáló tényező is lehet, amely segíti a földrajzot abban, hogy a gyakorlatias kérdésekre, akut természeti, társadalmi gazdasági kérdésekre koncentráljon. „A geográfiai kutatások bizony nem mindig valós problémákról szólnak, a valósághoz való kapcsolódást gyakran csak az eseti, megbízásos munkák jelentik” – írta PÉCSI M. 1989-ben. Ha a földrajzkutatás súlypontja aktuálisabb témák felé is tolódott az utóbbi másfél évtizedben, még korántsem vált mindennapjaink nélkülözhetetlen gyakorlati tudományágává.

## Összegzés

A tanulmány megpróbált rávilágítani arra, hogy a földrajz és a jog kapcsolatának vizsgálata nem újkeletű, már csaknem 80 éves múltra tekinthet vissza ez a kutatási irányzat. Míg a két világháború között, elsősorban német nyelvterületen a „*Geojurisprudenz*” inkább politikai földrajzi és alkotmányjogi kérdésekkel foglalkozott, addig a második világháború után, az angolszász nyelvterületen a jognak, jogszabályoknak eleinte természetföldrajzi, majd egyre jobban társadalomföldrajzi vetületét vizsgálták, ill. fordítva, a természeti és társadalomföldrajzi kutatási eredményeket próbálták meg a jogszabályokba foglalni. A jog és a földrajz kapcsolatának bemutatására az ezredforduló tájékán már összefoglaló munkák is születtek-

Mára a legfejlettebb országokban fontos céllá vált, hogy a meglévő földrajzi tudást a jogalkotás is kamatoztassa, éppen a jog társadalmi-gazdasági rendeltetése érdekében. Enélkül – Rotterdami Erasmusra gondolatra hivatkozva – a jogtudomány öncélúvá, a jogászok Sziszifusz munkáival válnak, akik egy nehéz tárgyat mindig megpróbálnak felgurítani a hegytetőn, de az sohasem sikerülhet nekik, mert a tárgy egy ponton mindig visszagurul. Jelenleg azt mondhatjuk, hogy az egyre rendszerebbé váló, főleg az USA-ban és Kanadában megjelent tanulmányokon kívül mind az európai kontinentális, mind az angolszász kutatások is gyerekcipőben járnak. Pedig a LANGHANS-RATZEBURG, M. által megalapozott és jónéhány követője által továbbfejlesztett interdiszciplináris, a jogot és a földrajzot kellően integráló „földrajzi jogtudomány” továbbfejlesztése és aktuális problémákra való alkalmazása égetően fontos feladat. Mert ahogyan BERÉNYI István már idézett, 1992-es tanulmányában citált nagy tudós-polihisztor, Pierre TEILHARD DE CHARDIN megfogalmazza: „A tér és a múlt kutatása önmagában üres és csalóka, mert az igazi tudomány a jövő tudománya, amelyet az élet igazol!”.

- BATHELT, H. 1994. Die Bedeutung der Regulationstheorie in der wirtschaftsgeographische Forschung. – In.: Geographische Zeitschrift. 82. 2. pp. 63–90.
- BERÉNYI I. 1992. Az MTA FKI feladatai az európai kutatási irányzatok tükrében. – Földr. Ért. 41. 1–4. pp. 17–21.
- BLOMLEY, N. 1994. Law, Space and the Geographies of Power. – Guilford Press, New York, 259 p.
- BOESCH, M. 1986. Schweizer Geographie am Wendepunkt – Überlegungen zu einer normativen Metatheorie. – Geographica Helvetica 1. pp. 37–44.
- DELANEY, D. 1998. Race, Place and the Law. – University of Texas Press, Austin, 229 p.
- EHLERS, E. 2001. Mensch und Umwelt. Gedanken aus Sicht der Rechtswissenschaften-Ethnologie-Geographie. – Asgard Verlag, Sankt Augustin. 71 p.
- HAJDÚ Z. 2001. Magyarország közigazgatási földrajza. – Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs. pp. 15–60.
- HOLDER, J.–HARRISON, C. (eds.) 2003. Law and Geography. – Oxford University Press, Oxford. 622 p.
- KÄSTNER, A. 1931. Das Problem einer Geo- und Ethnojurisprudenz. Zur Kritik der Lehre von LANGHANS-RATZEBURG, M. – Dissertation, Manuscript, Leipzig. 65 p.
- LANGHANS-RATZEBURG, M. 1928. Begriff und Aufgaben der geographischen Rechtswissenschaft (Geojurisprudenz). – Kurt Vowinckel-Verlag, Berlin Grunewald. 76 p.
- LANGHANS-RATZEBURG, M. 1927. Die Verfassungen des Erdballs. – Bearbeitet auf Grund der Gothaischen Jahrbuchs für Diplomatie. Verwaltung und Wirtschaft. 194. p
- LANGHANS-RATZEBURG, M. 1929. Die Wolgadeutschen. Ihr Staats- und Verwaltungsrecht in Vergangenheit und Gegenwart. Zugleich ein Beitrag zum bolschewistischen Nationalitätenrecht. – Osteuropa-Verlag. Berlin. 190 p.
- LANGHANS-RATZEBURG, M. 1932. Geopolitik und Geojurisprudenz. – Frommannsche Buchhandlung, Jena. p. 37.
- PÉCSI M. 1989. A földrajztudomány általános elvi kérdései. – Földr. Közl. 37. (113.) 1–2. pp. 3–10.
- PLATT, R.H. 1996. Land Use and Society: Geography, Law, and Public Policy. – Island Press. pp. 1–58.
- QUOC DINH, N.–DAILLIER, P.–PELLET, A.–KOVÁCS P. 2001. Nemzetközi közbjog. – Osiris Kiadó, Budapest. 566 p.
- REICHARD, H. 1930. Die deutschen Stadtrechte des Mittelalters in ihrer geographischen, politischen und wirtschaftlichen Begründung; Umrisse einer geojuristischen Stadtrechtsgeschichte. – Dissertation. Manuscript, Berlin. pp. 1–45.
- VARGA Cs. (szerk.) 2000. Összehasonlító jogi kultúrák. – Osiris Kiadó, Budapest. 400 p.